

Forsberg, Tuomas & Vaahtoranta, Tapani (toim. 1993): *Johdatus Suomen ulkopoliittikkaan, Kylmästä sodasta uuteen maailmanjärjestykseen*. Gaudeamus, Helsinki, 314 s.

Tuomas Forsbergin ja Tapani Vaahtorannan toimittamalla teoksella olisi kaikki mahdollisuudet jäädä Suomen ulkopoliittikan historiaan. Teoksen yleissävy on kuitenkin ennen muuta maltillinen. Se piirtää kuvaa sopeutu- ja-Suomesta, jonka maailmankuvaa viime vuosien muutokset kansainvälisessä järjestelmässä eivät ole ratkaisevasti heilauttaneet. Teoksen lähestymistapakin on deskriptiivinen ja neutraali. Se ei pyri ottamaan etäisyyttä vanhasta ulkopoliittikan teosta tai ulkopoliittikan tutkimuksesta analysoimalla näitä kriittisesti tai pohtimalla käsillä olevan kansainvälisen järjestelmän muutoksen eri ulottuvuuksia. Se tarjoaa lukijalle pehmeää muutosta sovitettavalla uuden vuosikymmenen ulkopoliittiset haasteet mahdollisimman sujuvasti vanhan jatkoksi.

Kun kaksikymmentä vuotta on kulunut *JSU:n* (*Johdatus Suomen ulkopoliittikkaan*) lyhennetään tästä lähtien näin) edeltäjän, Hakovirran ja Väyrysen toimittaman *Suomen ulkopoliittikan*, ilmestymisestä, teos voidaan mitä ilmeisimmän lukea suomalaisen politiikan tutkimuksen odoteltujen tulokkaiden sarjaan. *JSU:n* yleisille on huolellinen. Sen kuusi artikkelia ovat rakenteeltaan kiitetävän yhdenmukaisia. Sama siisteys ja vaivattomuus kääntyy kuitenkin puutteeksi kirjan sisällön osalta. Lähestulkoon kaikki kirjoittajat siirtyvät hahmottamaan tulevaisuutta yhtä sujuvasti kuin ovat tarkastelleet Suomen ulkopoliittikan sisältämien asia-alueiden historiallisia taustoja. Missään vaiheessa ei epäillä, etteikö sama käsiteapparaatti ja samat teoreettiset oletukset kelpaisi tässä uudessakin yhteydessä. Jos kirjan tekijöitä on uskomisen, niin käsillä olevat vuodet tulevat jäämään suomalaisen ulkopoliittikkaan enemmänkin lievän hämmennyksen kuin suurten muutosten vuosina.

Johdatus Suomen ulkopoliittikkaan koostuu johdantoartikkelin lisäksi kuudesta itsenäisestä artikkelista, joista ensimmäiset kolme (kirjoittajinaan Raimo Väyrynen, Kari Möttölä sekä Alpo Rusi ja Jukka Salovaara) käsittelevät kylmän sodan jälkeistä eurooppalaista turvallisuusjärjestelmää ja Suomen asemaa siinä. Kirjan jälkimmäinen puolisko jakautuu kolmen uudemman ulkopoliittisen ulottuvuuden, integraatiopoliittikan (Olli Rehn), lähialuepolitiikan (Forsberg ja Vaahtoranta) ja globaalipoliittikan (Harto Hakovirta) tarkasteluun. Kansainvälisten suhteiden perinteistä lähestymistapaa mukaillen teoksen yleisote on vahvasti valtiokeskeinen. Suomen ulkopoliittikka hahmotetaan osaksi *valtioiden* välistä toimintaa ja muut näkökulmat jätetään omaan arvoonsa. Tämä on mielenkiintoista mm. siksi, että viime aikojen historiankirjoitus on viestinyt voimakkaasti juuri muiden näkökulmien legitimiisyydestä! Mitä enemmän kansainvälisiin suhteisiin liittyviä henkilö- ja organisaatiopoliittisia taustoja tuodaan esiin, sitä arkipäiväisemmiltä ulkopoliittikka alkaa näyttää. Tässä suhteessa *JSU* pysyttelee

vakaasti suomalaisen ulkopoliittikka-perinteen linjoilla, vaikka esittelee myös joitakin vähemmän perinteisiä ulkopoliittikan alueita. *JSU* on yhdenmukainen myös tutkimusmenetelmiensä suhteen. Väyrynen sekä Rusi ja Salovaara operoivat jonkin verran kansainvälisen järjestelmätason periaatteilla ja Hakovirta globaalipoliittikan käsitteillä. Muilta osin teos perustuu historian tutkimuksen tutkimusotteeseen.

Lähestymistavoiltaan *JSU* on johdantoluvussa asetettujen tavoitteidensa, vaan ei nimensä veroinen. Johdatusena Suomen ulkopoliittikkaan se ei aivan yllä edeltäjänsä (Hakovirta ja Väyrynen 1975) tasolle. Murrosajan luovaa henkeä ja uusia visioita hyödyntävän teoksen ei soisi niin tarkasti seuraavan virallisen Suomen vanhentuneen ulkopoliittikka-käsitteistön perinnettä. Kun ansiokkaasti kirjoitetussa johdantokappaleessakin todetaan, suomalaista ulkopoliittikkaa on kyllä tarkasteltu moninaisemmistakin teoreettisista ja metodologisista näkökulmista. Murrosaikaa symbolisoimaan olisi voinut tuoda esimerkiksi keskinäisriippuvuuden viitekehysten, tai regiimitheorian, ja metodologisista vaihtoehdoista teksti- tai käsiteanalyysin. Kaikilla on perinteitä suomalaisessa ulkopoliittikan tutkimuksessa eikä niiden mukaan tuominen vielä olisi vähentänyt teoksen soveltavuutta sen ensisijaiseen tarkoitukseen, ulkopoliittikan perusteita käsitteleväksi oppikirjaksi. Teoreettiselta ja metodologiselta otteeltaan *JSU* antaa taantuneen kuvan suomalaisesta kansainvälisten suhteiden tutkimuksesta.

Toimittajien tietoisena pyrkimyksenä on ollut hahmottaa Suomen muuttuvaa ulkopoliittikkaa juuri ulkoisessa ympäristössä tapahtuneen muutoksen valossa. Rajanvedot ovat sinänsä ymmärrettäviä, mutta tässä tapauksessa näin periaatteellinen rajanveto ei ole aivan sopusoinnussa teoksen otsikon ja yleisten tavoitteiden (*Suomen ulkopoliittikan perusteita käsittelevä oppikirja*) kanssa. Jos edelleen lähdetään liikkeelle siitä pysyvämmästä ja syvemmästä kansainvälisten suhteiden muutoksesta, joka tunnetaan suvereniteetti-käsitteen heikkenemisenä, tuntuu tällainen valtion ulkoisten ja sisäisten asioiden jaotelu vielä huonommin perustellulta. Tässäkin mielessä *JSU* tuntuisi viestittävän Suomen perinteisen ulkopoliittisen doktriinin jatkuvuudesta. Sen mukaan kansainväliset suhteet tulevat aina ratkaisevasti määräämään Suomen ulkopoliittikkaa.

Nyt, kun johdantoteoksen kapea näkökulma ja asenteen lakonisuus ja epäanalyttisuus on kritisoitu, voidaan siirtyä tarkastelemaan yksittäisiä artikkeleita, joista teoksen kohokohdat kiistämättä löytyvät.

Minkäläiseksi kehittyi kylmän sodan jälkeisen Euroopan turvallisuusjärjestelmä, ja miten se vaikuttaa Suomen turvallisuuspolitiikkaan? Rusi ja Salovaara tarttuvat haasteelliseen kysymykseen selkeässä, pohdiskelevassa artikkelissaan. Kylmän sodan aikainen turvallisuus esitellään waltzilaisen vallanjakoteorian valossa, ja sen vaihtoehdona arvioidaan kollektiivisen turvallisuusjärjestelmän Eurooppaa. Viimeksimainitun käsitteellinen arviointi jää kuitenkin heikoksi, ja kirjoittajien oma skeptisyys sitä kohtaan tekee tarkastelusta hieman epätasa-

painoisen tyyliin, »kaikki riippuu kuitenkin viime kädes-
sä Venäjästä». On kuitenkin selvää, että Rusin ja Salo-
vaaran kirjoituksessa on *JSU:n* analyttinen ydin.

Suomen turvallisuuspolitiikan arviointia voitaisiin hy-
vin jatkaa edellä mainitusta viitekehystä. Itse asia-
sa se olisi voinut toimia jäsentävänä perustana jo tässä-
kin johdantoteoksessa. Raimo Väyrysen artikkeli olisi
näin toiminut uusrealistisen vallanjakoteorian soveltami-
sena kylmän sodan jälkeiseen maailmaan.

Kollektiivisen turvallisuuden syvempi analysoiminen
olisi vetänyt perässään ihmisoikeusproblematiikan ja ne
turvallisuusulottuvuudet, joita perinteinen valtioidenvä-
linen näkemys ei tavoita, kuten etniset konfliktit ja pa-
kolaisuuden. Väyrynen kuvailee käynnissä olevaa kansain-
välisten suhteiden muutosta poliittisen vallanjaon li-
säksi talousjärjestelmien ja perinteisten poliittisten ideo-
logioiden termein, mutta ei kaikesta päätellen katso näi-
den muodostavan mitään uhkaa poliittiselle vallanjaol-
le. Itse lähestymistapaa ei ainakaan Suomen tapaukses-
sa voi vielä moittia turhan kuluneeksi.

Möttölän Suomen turvallisuuspoliittista doktriinia kä-
sittelevän artikkelin rasitteeksi muodostuu se, että itse
doktriinin luonne käsittelyn perustana hämärtyy, tai vaih-
telee, tarkastelun edetessä. Tutkija määrittelee doktriin-
in ensin siten, kuin se politiikan teoriassa yleensä tun-
netaan. Doktriini ymmärretään käsitteelliseksi rakennel-
maksi, joka perustuu tiettyihin tosiasioiden luonnetta
koskeviin väittämiin. Möttölä ei kuitenkaan pitäydy tässä
lähtökohdassa, vaan liukuu tarkastelemaan Suomen tur-
vallisuuspolitiikkaa empiirisinä valintoina ja faktoina.
Doktriinin muutosta lähestytään samalla tavoin: ei muut-
tuneena maailmankuvana, vaan muuttuneena maailmana.

Viimeistään, kun päästään tarkastelemaan Suomen ul-
kopoliitiikan uudempia ulottuvuuksia, integraatio-, lähialue-
ja globaalipoliitiikkaa, alkaa tarkastelutapa, jossa
ulkopoliitiikka jaetaan asia-alueisiin, osoittaa heikkouten-
sa. Samalla tavoin kuin Suomen tuleva integraatio- ja
turvallisuuspolitiikka ovat kiinteässä yhteydessä toisiin-
sa, on lähialue- ja globaalipoliitiikan tarkempi hahmot-
tuminen luonnollisesti riippuvainen tulevasta integraatio-
ratkaisusta. Tätä silmälläpitäen kirjoittajat selviävät teh-
tävästään kunnialla. On kuitenkin eri asia, kuinka tarkoi-
tustenmukainen tällainen jaottelu on. Esimerkiksi juuri
lähialue- ja globaalipoliitiikka olisi ollut mielenkiintoista
lähestyä enemmän juuri niiden muutosten valossa, joi-
ta Suomen EU-jäsenyys tuo mukanaan tähän politiikkaan.

Olli Rehnin artikkeli on tiivis esitys Länsi-Euroopan
taloudellisesta ja poliittisesta integroitumisesta ja Suo-
men suhteista siihen. Kuitenkin juuri integraation ana-
lysoiminen havainnollistaa parhaiten valtiokeskeisen tar-
kastelutavan ahtauden. Eurooppalaisten kansallisvaltioiden
yhdentymisen voi näyttäytyä myönteisenä yksittäisten
kansalaisten tai kansanryhmien ja tietyssä mielessä
myös kokonaisten kansakuntien näkökulmasta. Perinteistä
westfalenilaista valtiota, jonka tunnusmerkkeinä olem-
me tottuneet pitämään poliittista suvereniteettia ja kes-
kitettyä hallintojärjestelmää, integraatio ei yleisellä ta-
solla voi vahvistaa. Jos ja kun EY-jäsenyys pitää saada

näyttäytymään positiivisessa valossa kansallisvaltio Suo-
men näkökulmasta, jää esitykseen väkisinkin kiertelyn
makua.

Johdatus Suomen ulkopoliitiikkaan jaksaa heikkouksis-
taan huolimatta pitää mielenkiintoa yllä viimeiseen si-
vuun saakka. Tekijät ovat ottaneet vastaan kunnianhimoisen
haasteen lähtiessään arvioimaan suomalaisen ulko-
politiikan tulevaisuutta tilanteessa, jossa lähestulkoon
kaikki vaihtoehdot ovat vielä avoimina. Teos otetaan
helpotuksella vastaan etenkin kaikissa niissä alan oppi-
laitoksissa, joissa aiemmat ulkopoliitiikan yleistekokset
ovat yllättäen leimautuneet kovin suomettuneiksi.

TEIJA TIILIKAINEN